

Ryszard Kamiński

"Pastoral Theologie", t. 1:
"Fundamentalpastoral", P. M.
Zulehner, Düsseldorf 1989 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 60/3, 182-184

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

prawne i pożyteczne, pokazując jednocześnie ich błędy. Włączył także swoje poglądy na literaturę synoptyczną, będące głównie rezultatem retranslacji tekstu greckiego na hebrajski lub aramejski, gdyż po powrocie do semickiego oryginału trudności tekstualne często mogą być rozwiązane. Większość tych sugestii włączył do not.

Od strony metodologicznej niepokój budzi następująca ocena źródeł rabinistycznych: „Istniał nieprzerwany przekaz tradycji rabinistycznych. Amoraickie fragmenty cytujące nazwiska tannaickich autorytetów powinny być respektowane i uważane za niepodważalne, chyba że istnieje przekonująca racja tekstualna, by podejrzewać korektę. Późne kompilacje midraszów zachowały wczesne tradycje, niektóre z nich odzwierciedlają myślenie wczesnej epoki rabinistycznej w Palestynie. Nawet późny materiał często może być pouczający jako wyraźna paralela do wczesnego, czasami trudnego i pogmatwanego źródła” (Wstęp, s. XXVI). To stwierdzenie ujawnia fakt, że S. T. Lachs bezkrytycznie podchodzi do źródeł rabinistycznych. D. J. Harrington zarzucił Lachsowi, że w niewystarczającym stopniu wykorzystał badania nad literaturą rabinistyczną przeprowadzone przez Jakuba Neusera i jego uczniów; trafność jego argumentów na temat pochodzenia pism rabinistycznych zasługuje na większą uwagę niż uczynił to Lachs, który w Bibliografii cytuje tylko trzy opracowania Neusera, a w indeksie w ogóle go nie umieszcza (por. CBQ 50(1988) nr 2,332).

Należy też postawić zarzut, że w niektórych przypadkach S. T. Lachs wysuwa błędne stwierdzenia dotyczące kwestii historycznych i literackich. Np. twierdzi, że Jezus narodził się w Nazarecie; że ucieczka do Egiptu była próbą odparcia potwarzy, że w Egipcie Jezus nauczył się sztuki magicznej i że opowiadanie o Zacheuszu z Łk 19,1—10 jest literacką przeróbką opowiadania o Lewim-Mateuszu w Mt 9,9—13 i par.

Mimo tych zastrzeżeń komentarz Lachsa uznać trzeba za dzieło wartościowe. Usiłuje on rzucić światło na Ewangelie synoptyczne odczytując je w kontekście pism rabinistycznych. Książka zawiera wiele cennych informacji i genialnych sugestii. Jednak, ze względu na bezkrytyczne podejście do źródeł rabinistycznych i zbyt subiektywne oceny kwestii historycznych i literackich należy zastosować się do rady samego Lachsa: caveat lector i ostrożnie korzystać z jego komentarza.

ks. Roman Bartnicki, Warszawa

P. M. Zulehner, *Pastoral Theologie*, t. 1, *Fundamentalpastoral*, Patmos Verlag Düsseldorf 1989, ss. 335.

Zapowiadany od dłuższego czasu 4-tomowy podręcznik teologii pastoralnej P. M. Zulehnera — wiedeńskiego pastoralisty — doczekał się na początku 1989 roku wydania pierwszego jego tomu. Nosi on tytuł *Fundamentalpastoral* i obejmuje kwestie duszpasterstwa ogólnego. Autor podzielił pierwszy tom podręcznika na trzy części: kryteriologię (s. 49—139), kairologię (s. 140—246) i prakseologię (s. 247—292). Wspomniane trzy części poprzedza obszernie wprowadzenie do praktyki kościelnej (s. 14—49).

P. M. Zulehner w pierwszym tomie nie zajmuje się modelami działalności praktycznej w środowisku rodzinnym, parafialnym i małych grup. Te zagadnienia należą do teologii pastoralnej specjalnej i mają być przedmiotem analiz trzech następujących tomów podręcznika. W przedłożonym już czytelnikowi tomie chodzi o wypracowanie podstaw dla działalności Kościoła dzisiaj, aby ta działalność w obecnych uwarunkowaniach mogła być skuteczna. U podstaw analiz pierwszego tomu podręcznika znajduje się pytanie o cel działalności kościelnej, o sytuację i uwarunkowania, w jakiej ta działalność się dokonuje oraz o dalszy rozwój praktyki kościelnej.

W pierwszej części omawianej książki, nazwanej kryteriologią, autor koncentruje się na refleksji teologiczno-pastoralnej nad celami działalności

kościelnej. Właśnie cele nadają każdej działalności ludzkiej jakieś ukierunkowanie. W doskonaleniu pracy, jakiegokolwiek instytucji czy jednostki organizacyjnej, ustalenie celów ma podstawowe znaczenie. Jeżeli cele są niejasne albo zostają w jakiś sposób zatracone, wówczas znika rozpoznanie właściwego punktu widzenia. Podobnie skierowanie się ku niewłaściwym celom przynosi zwykle rozwiązanie innych problemów niż zamierzone i przekreśla tym samym sensowność wysiłków podejmowanych na płaszczyźnie praktycznej. Niejasne lub niepełne rozpoznanie celów utrudnia albo czyni wprost niemożliwą skuteczność działalności pastoralnej. Kryzys odnajdywania właściwego ukierunkowania oraz celu staje się kryzysem identyfikacji. Podstawowym i zarazem niezmiennym kryterium dla chrześcijańskiej działalności pozostaje zawsze życie, działalność, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Podstawowym celem działalności praktycznej Kościoła jest udział w przekazywaniu dzieła Chrystusa, aby Jego prawda była poznana, miłość praktykowana, a dzieło zbawienia dokonywane. Kościół zmierza do tych celów poprzez realizację funkcji nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej.

Działalność Kościoła jest kształtowana nie tylko przez cel podstawowy, ale także przez inne cele, nazywane drugorzędnymi (s. 100). W omawianym tomie podręcznika autor omawia trzy z nich: instytucjonalizację (s. 101—114), zaspokojenie religijnych oczekiwań (s. 114—128) oraz cele związane z wykonywaniem kościelnej posługi (s. 128—136).

W drugiej części, zwanej kairologią, P. M. Zulehner koncentruje się na wzajemnym związku sytuacji społeczno-religijnej i stylu działalności duszpasterskiej. Autor wychodzi z założenia, że Kościół pragnie nawiązać dialog ze wszystkimi ludźmi na temat współczesnych problemów, udzielając im światła Ewangelii oraz sił, jakie posiada od Boga. Chce on być świadomy swej ostatecznej roli wobec ludzkości w konkretnej rzeczywistości historycznej. Dlatego też ma on obowiązek badać „znaki czasu i wyjaśniać je w świetle Ewangelii. Sytuacja człowieka we współczesnym świecie jest niezwykła, obiecująca, ale i zarazem niebezpieczna. Głębokie i szybkie zmiany ogarniają cały niemal świat, oddziałując na samego człowieka, jego myślenie, działanie i życie religijne. Autor rozważa dwie sytuacje życia człowieka i działalności duszpasterskiej Kościoła. Pierwsza z nich odnosi się do okresu przejścia od preindustrialnego do industrialnego społeczeństwa (s. 167—233). Chociaż istnieją różne stopnie industrializacji, to jednak należy stwierdzić, że w całym świecie dokonuje się ona niezwykle szybko, wywierając coraz większy wpływ na człowieka. Industrializacja stworzyła sytuację zupełnie jakościowo różną od tej, w jakiej człowiek żył dotąd. W epoce przedindustrialnej człowiek znał cele jedynie przez siebie samego poznane i osiągnane przy pomocy pracy i tego, co mu dawało środowisko. Obecnie stawia sobie cele, które sam sobie wybiera i dla ich osiągnięcia buduje świat „sztuczny”, którego dotąd nie było. Człowiek nie tylko interpretuje otaczający świat, ale sam sobie go tworzy. Człowiek z obserwatora świata stał się twórcą rzeczywistości, choć pojedynczy człowiek nie jest w stanie przeżyć całej danej mu rzeczywistości. Chociaż chrześcijanin żyje w perspektywie wieczności, to jednak nie wolno mu nie doceniać faktu dokonujących się przemian, ale nie można też ich przeceniać. Autor rozważa sytuację człowieka doby industrialnej w kontekście społeczeństw zachodnich pluralistycznych oraz społeczeństw realnego socjalizmu (s. 178—211). Druga sytuacja człowieka i działalności pastoralnej Kościoła związana jest z drogą do społeczeństwa postindustrialnego (s. 234—292). Autor rozważa cechy specyficzne życia na tej drodze oraz jakie to pociągnie konsekwencje pastoralne.

W trzeciej części omawianej książki autor zajmuje się zagadnieniami prakseologicznymi. Kościół, którego działalność analizuje teologia pastoralna, rozumie siebie sam jako *Ecclesia semper reformanda* (s. 247). Pastoralno-teologiczną refleksję nad odnową działalności Kościoła określa P. M. Zule-

hner prakseologią. Innymi słowy, prakseologia jest nauką o praktycznej działalności Kościoła, jej odnowie i dalszym rozwoju. Autor koncentruje się w tej części pracy na odnowie działalności kościelnej. Według niego nie wystarczy, iż cały Kościół jako *Ecclesia semper reformanda* jest ukierunkowany na odnowę. Taka gotowość do reform powinna konkretyzować się w poszczególnych ludziach, zwłaszcza tych, którzy są szczególnie odpowiedzialni za Kościół (s. 288).

Oceniając pierwszy tom podręcznika teologii pastoralnej P. M. Zulehnera należy stwierdzić, że ujmuje on w sposób oryginalny i ciekawy problematykę duszpasterstwa ogólnego, chociaż jej nie wyczerpuje. Książka zaadresowana jest do szerokiego grona czytelników, nie tylko teoretyków, ale i praktyków. Przy czytaniu tej lektury pastorałista teoretyk odczuwa pewien niedosyt, głównie z tego względu, że prezentowany materiał nie jest dostatecznie uporządkowany, a sposób jego przedstawienia zbyt popularny. Wydaje się, że autorowi chodziło przede wszystkim o dostarczenie czytelnikowi informacji do dalszych przemyśleń i analiz. Od tej strony patrząc, recenzowana książka spełnia założony cel.

ks. Ryszard Kamiński, Lublin

Giancarlo RINALDI, *Biblia Gentium. Primo contributo per un indice delle citazioni, dei riferimenti e delle allusioni alla Bibbia negli autori pagani, greci e latini, di età imperiale*, Libreria Sacre Scritture, Roma 1989, s. 752.

Zetknięcie się świata pogańskiego z chrześcijaństwem wzbudziło z czasem zainteresowanie się nim intelektualistów zarówno greckich jak i rzymskich. Niektórzy nawrócili się na nową religię i zaczęli jej bronić, jak np. apologeta II w., inni odnosili się do niej w sposób życzliwy, jak np. osobisty lekarz Marka Aureliusza, Galenus, jeszcze inni stali się jej otwartymi przeciwnikami, jak np. Celsus, Porfiriusz czy Julian zwany Apostatą. Szczególnym przedmiotem zainteresowania ze strony tych oraz innych intelektualistów owego czasu było Pismo Św. Świadczą o tym opinie i komentarze, odniesienia i aluzje do ksiąg świętych, zawarte zarówno w zachowanych do naszych czasów ich własnych dziełach jak również w dziełach wczesnochrześcijańskich pisarzy. Osobliwy zbiór cennych wypowiedzi przedstawicieli świata pogańskiego stanowi książka Giancarlo Rinaldiego zatytułowana *Biblia Gentium*.

Autor jest stosunkowo młodym uczonym. Doktorat z zakresu literatury klasycznej uzyskał w 1974 r. na Uniwersytecie Neapolitańskim, gdzie pracuje naukowo i dydaktycznie. Szczególnym przedmiotem jego zainteresowań są stosunki, jakie istniały między wczesnym chrześcijaństwem a kulturą antyczną. W 1974 r. założył Towarzystwo Studiów i Popularyzowania Archeologii Biblijnej (ASDAB). Jest także członkiem Włoskiego Towarzystwa Biblijnego, Towarzystwa Studiów Późnoantycznych i Bizantyjskich oraz Międzynarodowego Towarzystwa Studiów Patrystycznych. Wykładał gościnnie w amerykańskim Nazarene Theological Seminary w Kansas City i w zachodniemieckim European Nazarene Bible College w Büsingen. Książka, którą prezentujemy, pragnie być — jak autor zaznaczył w podtytule — pierwszym przyczynkiem do indeksu cytatów, odniesień i aluzji biblijnych, występujących w wypowiedziach autorów pogańskich, greckich i łacińskich, w okresie Cesarstwa Rzymskiego.

Dwujęzyczną, tzn. włoską i angielską przedmowę do książki, napisał kard. Carlo Maria Martini, który podkreślił znaczenie obecności Biblii w literaturze pogańskiej w pierwszych wiekach ery chrześcijańskiej. Po wykazie skrótów (s. 13—27) oraz zestawieniu wydań autorów pogańskich i chrześcijańskich wykorzystanych w książce (s. 29—33), jak również wprowadzeniu pióra prof. Jana de Waarda z Uniwersytetu w Strasburgu, na-